

Torroella i la sardana

L'AVI BARRETÓ I PERE RIGAU

Dèiem l'any passat... — L'esperit inquiet dels nostres avis.— Orígens de la cobla "El Barretó".— Una cèlebre anada a Madrid.— El Barretó sabater de la Real Casa.— Una contracta imaginària a París.

Dèiem ara fa un any, en acabar el nostre primer article tractant de l'origen de la Sardana i de son desenvolupament, que enguany, intentariem presentar a Pere Rigau (Barretó) fent un resum de les seves facultats d'artista i de les activitats desplegades per ell dins del conreu de la música nostrada.

* * *

Abans, però, d'entrar en matèria, sia'ns permès de marcar un petit paréntesi. D'un quant temps ençà, cada dia són més nombroses les veus que es fan sentir reconeixent que la nostra generació s'ha portat molt injustament amb la generació passada. La generació, dit en termes barcelonins, de l'Exposició del 88. La generació de l'any del «còlera» en podríem dir nosaltres, emprant una forma d'expressió ben casolana. Sens tenir en compte que bona part dels nostres guanys morals i materials, eis devem a l'esforç admirable d'aquells homes els quals, com ha dit en Pla en el pròleg del seu llibre Cambó: *s'esforçaren per a donar un sentit a la nostra vida.*

JOAN RIGAU.

L'avi Barretó en els seus bons temps.

Així, doncs, per començar a tractar del temperament musical i per fer-nos ben be càrrec del caràcter impulsiu i fortament vigorós de Rigau, cal fixar-nos primerament en l'esperit inquiet dominant en aquella època, en el camp de la música particularment. Fou una època de competicions i de lluites aferrissades entre compositors, entre músics i entre cobles. Epoca dels obligats, aquesta mena de cos a cos d'una tenora contra una altra, o contra un tiple, o contra un cornetí,

o contra un fiscorn, o contra l'inofensiu contrabaix, si el contrincant no ofería altra resistència capaç per a poder-hi entaular batalla.

I si això passava en el terreny de l'execució, és perquè ja abans, les intel·ligències havien maquinat la forma i l'esperit combatiu de les composicions. Tothom ha sentit a parlar d'*El foc de Castelló*, original de l'Agramont, la sardana més bèlica de totes les sardanes d'aquell temps, l'interpretació de la qual permetia intercalar-hi tota mena de crits i fresses estranyes, com el roncar dels corns i el brandar desfermat de les campanes; i fins es conta que l'avi Barretó, pare del nostre biografiat, interpretant aquesta sardana quan s'acarava en una plaça amb «Els Rossinyols» de Castelló, hi disparava un parell de pistoles, per fer-la més imponent.

En mig d'aquest ambient febrós i turbulent i ja amb la violència innata del seu propi caràcter, va néixer i formar-se en Pere Rigau.

* * *

Com deixem dit, el pare de Pere Rigau fou el popularíssim avi Barretó, pseudònim inesborrable per terres d'Empordà. Cap allà a l'any 1870 va fundar una cobla amb el seu nom o amb el seu sobre nom, mellor dit. Llavors existia únicament «La Lira» una de les més antigues cobles empordaneses. Hi ha qui recorda encara o al menys tots n'hem sentit a parlar, de les competències i de les baralles entre «La Lira» i «El Barretó». «La Lira», cobla d'un historial brillantíssim, es va dissoldre no fa pas gaire més d'un any. El microbi del «jazz» va matar-la. Es trist però és així mateix. Sempre més recordarem la seva llarga agonia en mig de la més gran i vergonyosa indiferència, sense tenir en compte que amb ella desapareixia una de les més venerables corporacions artístiques, on darrerament s'hi arredossaven els vells i hi feien l'aprenentatge els músics joves.

* * *

La cobla «El Barretó» fou no res menys que l'antecessora de la nostra actual i renomada cobla «Els Montgrins».

La cobla «El Barretó» té en la seva vida un fet importantíssim que cal subratllar: un viatge a Madrid. Aquest fet solsament marca l'empenta, l'entusiasme i fins la gosadia de l'avi Barretó. Perquè el bo del cas, és que portà la cobla a Madrid sense contracta, sense direcció i sense recursos de cap mena. D'aquest viatge s'en expliquen dues versions. La primera diu que l'avi Barretó, home liberal, havia d'ésser afusellat en temps de la guerra civil carlista i que fou alliberat per les tropes governamentals. Agradíssim l'avi Barretó als soldats que li havien salvat la vida, va prometre formalment rendir un tribut d'admiració i de gratitud davant del seu rei.

L'altra versió, i probablement és aquesta la més verídica, afirma que el mòbil que impulsà a l'avi Barretó a realitzar aquest viatge no fou altre que el pur afany d'anar a la conquesta de nous mèrits i per la pruitja de poder dir que «El Barretó» era l'única cobla que havia entrat a palau per a donar una audició de sardanes davant del rei Alfons XII. Això no vol pas

dir que l'avi Barretó, conegut el seu caràcter, no s'entremés qualsevol fantasia com la del epissodi de la guerra carlina que hem esmentat abans, a fi i efecte d'aconseguir més fàcilment la realització dels seus propòsits, majorment si esté en compte que, de retorn a Torroella, s'alabava a tot arreu d'haver parlat llargament i en ple carrer amb el general Martínez Campos.

Sia com sia, el cas és que arribada la cobla a Madrid, l'avi Barretó amb les seves traces i moltes descobrí la residència d'un noble català; el Comte de Foixá. Aquest senyor fou qui s'encarregá de gestionar l'entrada de la nostra cobla a palau. I així fou com per primera vegada, una cobla empordanesa trencava el silenci imposant dels grans salons i capgirava talment l'ambient recollit de l'històric palau dels reis d'Espanya, amb l'estridència platxeriosa de la nostra dança.

Malgrat tot; ni l'actuació al palau, ni la coneixensa amb Martínez Campos, ni amb la protecció del noble català es pogué evitar el desastre econòmic d'aquella célebre tournée.

Al cap de poc encara, l'avi Barretó que a més de músic era sabater, va enviar al rei un parell de sabates. Al cap de poc també, rebia un diploma que es guarda en la sabateria del seu gendre Sr. Forcada, nomenant-lo *proveedor de la Real Casa*.

Es tan pintoresca, tan forta i suggestiva la figura de l'avi Barretó, que el dia que sortís un escriptor local prou apte per a fer-ne el retrat i ressenyés amb traça i punt per punt la seva vida, acabaria historiant tot el procés d'una època en molts conceptes interessantíssims. Fem aquesta afirmació convençudíssims i sinó ja es veurá, pàlidament potser, però quelcom es podrà albirar en el curs d'aquest petit treball, en el qual ens ha passat que tot volent parlar concretament de Pere Rigau i de les sardanes, els antecedents i les dades falcitades per vàries de les persones que hem tingut el gust d'interrogar, ens han portat a fer una gran marra-da per anar a parar més tart al fi que ens proposàvem.

Ens déia una de les persones interrogades últimament que, així com ara tothom entén o és creu entendre en coses de futbol i de cinema, en aquell temps tot l'interés del públic es decantava per les cobles, per les sardanes i sobretot per les societats de ball. Llavors cada cobla, generalment, ensenyava un chor. Els homes d'aquest chors eren els més fermes partidaris de la cobla respectiva. En torn de la cobla i d'aquest homes s'hi aplegava després un nucli de gent, que constituïa una força d'opinió amb filtracions de sentit polític. El chor actuava només que de tant en tant. La cobla tot l'any es feia forta des d'un café amb sala de ball.

En certa ocasió, la cobla «La Lira» tenia a favor seu tot el jovent i en dir jovent ja es pot entendre la majoria del poble. En canvi «El Barretó» l'havien deixat en quadro, no tenia gairabé ningú. Quina en feu aleshores l'avi! Va simular una contracta a França, de on el demanaven —déia ell— per conèixer la valúia de la seva cobla i a l'ensems desitjaven la concurrència d'un chor el més nombrós possible.

Es van obrir unes llistes d'inscripció i es va demanar la col·laboració de tothom, amics i adversaris. Es gratà una mica el patriotisme i l'amor a Torroella per tal de presentar-se d'una manera digna davant dels estrangers. No volgueu pas saber l'enrenou que aquest fet portà a la vila. Qui es podia resistir a pendre part en una excursió com aquella, per terres de França, la veïna república de la qual tants sentien a parlar i ben pocs la coneixien? D'un a un, els cantaires van abandonar «La Lira» per anar engrossir el cor d'«El Barretó». De seguida començaren els assaigs i cada músic de la cobla s'encarregà, per guanyar temps, d'una secció de veus diferents.

Entretant, qui més qui menys, tothom s'anava preparant per aquell llarc viatge. Qui estrenaria el vestit, o el barret, o les sabates. Molts s'havien fet un raconet per a comprar moltes coses que podrien passar de contraband. Un rau rau interior ple d'emoció i d'alegria, i una punta d'orgull pessigollejava tots els cors.

I arribà el dia de l'assaig general en vigílies ja del de la marxa. El cor i la cobla es reuniren a càrrec de Tomás Mulla, en la mateixa casa que és avui la Fonda del Comerç. L'assaig va anar com una seda. Després l'avi Barretó prengué la paraula i va donar instruccions i advertències perquè en terres estrangeres, ningú es fiqués de peus a la galleda. En el bo de la conversa, en plena relació, una veu des de fora i arran de porta, va esclatar com un petard en mig de la reunió: *no us el creieu que és un embustero*. L'avi Barretó obrí uns ulls com unes taronges i fent un gest altiu va dir a la seva gent: *Es a dir que jo que em dessentranço per donar nom a Torroella, m'haig de veure maltractat aixís? Doncs, plego. Ja no es va a França. Té, té i té...* I va trencar en deu troços la batuta que tenia a les mans.

En arribar a casa digué a la seva dona: *No cal pas que em preparis la roba que lo de França és aigua avall*.

No és pot ben dir el què hauria passat amb el viatge en projecte i l'imaginària contracta. Però és possible que si no surt la veu providencial, l'avi Barretó era capaç d'embarcar aquella gent a França com embarcà un dia la cobla cap a Madrid.

* * *

Els mestres de Pere Rigau.—Orígen d'«Els Montgrins».—Baralles entre cobles.—Pere Rigau, director d'Els Montgrins.—L'avi Barretó contra «Montgrins» i «Lira».—L'auto-bombo de Barretó en una fulla curiosa.—Una estratagema de l'avi.

Al'edat de dotze anys entrava a formar part de la cobla «El Barretó» Pere Rigau. Així s'esqueia pels volts de l'any 1881. I de seguida en Peret, com tothom li deia, es feia càrrec de la direcció artística de la cobla.

En Pere Rigau havia cursat els seus primers estudis amb en Pere Al-

bert, que no era torroellenc precisament, sinó que, com que tocava força be el violí, havia estat contractat per l'avi per a dirigir la seva cobla. També havia rebut lliçons de solfeig del vicari Mossén Marcell, organista de la parròquia. Però aquests, es pot dir que no van fer altra cosa que iniciar-lo puix el veritable mestre de Rigau fou Joan Carreras Dagas de La Bisbal, personalitat de gran relleu, organista i compositor al qual la nostra ciutat veïna donant una prova del seu elevat patriotisme, ha sabut homenatjar dignament donant a un dels principals carrers el nom del malaguanyat patrici.

Més tard, Rigau rebia lliçons de violí del músic Dalmau de Girona, bon instrumentista, solista gairebé obligat de totes les orquestres que actuaven en el Teatre Principal.

* * *

Aquests són els primers passos donats per Pere Rigau. Enfilem-nos ara seguint la trajectòria de la seva vida artística. Al cap de poc d'exercir la direcció de «El Barretó» transformava la cobla radicalment. El nom de Barretó s'esfumava i prenia el mot escaient d'«Els Montgrins», que ja hem apuntat, que perdura encara i que volem afegir que perdurarà mentre no s'apagui aquest foc espiritual que en el terreny de la música ha vingut donant fama a Torroella.

En aquell moment va esdevenir un cas insòlit: l'avi Barretó deixava de formar part de la cobla, d'aquella cobla que havia creat i que amb l'entrada del seu fill tothom es creïa que afiançava el seu domini. I va succeir, com es veu, tot el contrari. Entre pare i fill mai més hi va haver cordialitat.

Tot això, com dèiem en començar, no era res més que la conseqüència natural de l'esperit inquiet dominant en aquella època, les característiques de la qual foren un inconformisme portat fins a la quinta essència, inconformisme fill del xoc de passions i de partidismes antagònics que el poble esperonava i en les quals l'opinió, la massa, prenia sempre una part significativa.

Els partidaris de l'avi Barretó no vulgüeu saber com s'enfurismaren i es posaren al seu costat encoratjant-lo a lluitar amb més fermesa que mai. No hi fa res que hi hagués un altre enemic a combatre. Amunt i crits! Contra «La Lira»; contra «Els Montgrins»; contra de tots.

Un dia impensat, l'avi Barretó tornava a la palestra i es presentava en públic tirant unes fulles al carrer que deien aixís:

»¡Barretó! D. Juan Rigau, el infadigable «Barretó», el artista, el verdadero artista, porque más que artista puede llamarse al que ha sabido ceñirse los lauros que su larga carrera le ha proporcionado, coleccionando triunfo tras triunfo, ora fundando una orquesta, ora dirigiendo otra, y dando siempre, cual genio del progreso, empuje continuado al idioma del corazón, al telégrafo del alma, a la música, a la poesía del sonido, D. Juan Rigau, repetimos, llevarlo en alas de su espíritu emprendedor, acaba de fundar una nutrida banda compuesta de la flor y nata de músicos de la

provincia.

»Esta banda, que diciendo que el imperecedero Rigau la dirige, es el mejor elogio que se le puede tributar, se pone a disposición de cuantos deseen hermanar el gusto a la necesidad de una orquesta. En ella podrán encontrar un manantial de composiciones, ya en música religiosa ya en profana. Como muestra del halagüeño programa que en esta Banda ha de divisarse anticipamos que se ofrece a ejecutar ocho juguetonas Sardanas en cada baile en vez de cinco como se acostumbra.

»Ahora... a los que, impulsados por mezquinas envidias se propongan oscurecer la fama precedida de 45 años que con orgullo ostenta el director de la nueva Banda, les acompañaremos al son de la música celestial que puedan *preludiar* o de la palidonia que puedan *cantar*, con las siguientes estrofas.

A nosaltres no'ns arredra
vuestros semblantes esquivos,
jamás, ni muertos ni vivos
humillareis el valor
d'aquets músichs que's rejexen
per conquistar bona gloria,
per la magnífica historia
del mes vell dels Barretó.

Y tan sols ens faran riure
vostras notas destempladas,
quan ab rábias amagadas
criticantnos ens vingau.

Si del art en la palestra
demanau *venganza fiera*
daos prisa, aquí os espera
oira vez D. Juan Rigau.

»Nota.—Para todas las contratas, dirigirse a Juan Rigau (a) Barretó, Torroella de Montgrí.«

* * *

Des d'aquell dia, no va parar l'ofensiva contra «Els Montgrins», valent-se de tots els recursos i de totes les artimanyes per tal d'avorrir i de desprestigiar la novella cobla. A tal punt va arribar l'audàcia de l'avi Barretó, que en certa ocasió els hi dirigí una lletra falsa, signada per un tal Borruga de Tarragona, contractant-los per anar a pendre part en un festival que havia de tenir lloc a la vella ciutat catalana.

L'endemà d'aquella célebre carta sortia en Segond Vidal, en representació de «Els Montgrins», cap a Tarragona, i en trobar-se allí descobrí l'inexistència del tal Joan Borruga.

De mica en mica, però, les aigües desbordades tornaren a seguir el seu curs natural i el prestigi de l'avi Barretó, s'extingia ràpidament empès per la força impetuosa, pel dalit i per l'entusiasme juvenívol dels nous músics.

* * *

Decadència de la sardana.—Albert Cotó.—
Pere Rigau i el renaixement de la sardana.—
La «joga» de sardanes.—Rigau, lluitador.—
Josep Serra, de Perelada.—Hegemonia de
Rigau i Serra.

Altrament Pere Rigau s'anava fent fort en la direcció d'«Els Mont-

grins». Llavors, la Sardana, es trobava talment com va deixar-la Pep Ventura: vestida de bolquers. O pitjor encara, puix els pocs que s'atrevien amb ella ho feien d'una manera tan desgraciada que a les seves mans perdia tot el caràcter noble i s'enfonsava pels baixos camins de la decadència. Un sol nom es cotitzava aleshores, el d'Antoni Agramont de Castelló d'Empúries. I encara aquest, més que a escriure sardanes originals, es dedicava a fer arrencaments de música, donant-se el cas lamentabilíssim que del fragment d'una çarçuela, d'un himne com «La Marsellesa» o «La Marxa de Càdiz», d'una cançó de mal gust o de qualsevol altra ramploneja en feia una mena de pastitx, un troç de música per a cobla que en gosaven a dir Sardana.

Potser si intentèssim fer una recensió justa i acabada de la Sardana, caldria esmentar el nom d'Albert Cotó, eminent compositor de les darreries del segle passat, el qual però, va dedicar-se preferentment a la producció de ballables, ballables, val a dir, de tan bona tècnica i acurada inspiració que encara avui s'aguanten fermes i ufanosos com el primer dia. La Sardana doncs, a Albert Cotó, malgrat d'alguna escaducera i lloable tentativa, no va pas entussiasmar-lo.

* * *

El primer compositor que es va entregar de ple al conreu de la Sardana, el primer després de Pep Ventura que la va saber comprendre i estimar, fou Pere Rigau. Ell va iniciar el renaixement de la nostra dansa, ell va ésser qui l'aixecà i l'ennoblí i la situà en un pla superior.

La primera Sardana que va escriure Pere Rigau o al menys la primera que donà al públic, es digué «Esmeralda». Aixís, en castellà, puix encara no s'havia catalanitzat el nom de les Sardanes. Aquesta Sardana va formar part després de tot un programa, d'una joga, com en deien vulgarment. La joga eren sis Sardanes que l'autor venia directament a les cobles pel preu de 15 pessetes. Es a dir, a raó de 3 pessetes cada una, però quedant-se tota la joga n'anava una de regal. Pobres autors! llavors, que no es reconeixien drets de propietat i només amb la força dels punys podien evitar que algun copista poc escrupulós es dediqués clandestinament a la revenda!

Fins a Pere Rigau, doncs, ja hem dit que les idees o l'essència de les idees del restaurador, restaren incompreses i oblidades. Per tant, Rigau tingué de lluitar amb l'indiferència, amb l'incomprensió i amb la rutina de la gent. Aquesta rutina i aquesta indiferència s'havien apoderat fins dels mateixos músics. Es créien que les noves sardanes de Rigau obligaven a un estudi innecessari i contraproductiu: perquè trencaven els motllos establerts; portaven una desviació; es posaven en pugna amb el gust imperant; atemptaven contra la vida mateixa de la Sardana.

Però Rigau era un home d'un tremp massa dur per rendir-se o per doblegar-se. Ell suportaria el pes de les responsabilitats i tiraria endavant amb la Sardana; ell tot sol era capaç de portar-la pel bon camí, pel camí de la renaixença. Però no fou ben sol, no. Que quan la seva obra començava

a tenir adeptes, un altre home, propagador abnegat i compositor de positiva valua, vingué a fer-li costat. Aquest home, a qui des d'aquestes planes ens plau de retre un petit tribut d'admiració i d'afecte, fou Josep Serra de Perelada.

Rigau i Serra, al cap de poc, es convertiren en autors obligats. No hi havia ballades sense la música d'aquests autors; no es feia festa ni festeta sense les seves sardanes; no hi havien altres programes complets de sardanes per a cobla que els de Rigau i de Serra. Durant molts anys, els seus cants originals i inspiradíssims, les seves melodies fresques i delicades com la rosada en un matí de primavera, mantingueren el foc sagrat de la nostra dansa, fins que noves mans —Morera i Garreta— l'abrandaren talment, fent que el caliu d'aquell foc sagrat arribés de banda a banda de la terra catalana.

* * *

Ens queda molt a dir encara de Rigau i de la seva obra. Ens cal també, per arrodonir aquests comentaris, consignar altres fets i referir-nos a nous valors torroellencs fins arribar a la consagració definitiva de la Sardana. Tot plegat ho farem en el LLIBRE de l'any vinent si tenim salut i lleura.

JOSEP CASTELLS.

§